

INTEKO ATCZ42

1. 1. 3 Transfer know-how NIR z AT do CZ

Obsah

1	Úvod	3
1.1	Vybavení laboratoře INTEKO.....	3
2	Postup přenosu know – how	6
2.1	Odběr a měření vzorků kompostu.....	6
2.2	Tvorba modelu	6
2.2.1	Regresní model NIR.....	6
2.2.2	Kalibrační model NIR.....	7
3	Přílohy	10
3.1	Průběh přenosu know – how	10
3.2	Metodika odběru a přípravy vzorků	12
3.2.1	Odběr vzorků	12
3.2.2	Příprava vzorků	13
3.2.3	Příprava čerstvého vzorku – úprava velikosti zrn	13
3.2.4	Sušení	13
3.2.5	Drcení	13
3.2.6	Měření na přístroji NIR.....	13
3.3	Předávací protokol	15
3.4	Dohoda o spolupráci v rámci udržitelnosti projektu	17
3.5	Použité zkratky	17

Seznam obrázků

Obrázek 1	Chladicí zástavba do automobilu	4
Obrázek 2	Laboratorní sušárna	4
Obrázek 3	Kulový laboratorní mlýn RETSCH.....	5
Obrázek 4	Analytický přístroj NIR	5
Obrázek 5	Přesné laboratorní váhy	5
Obrázek 6	Průběžné výsledky tvorby regresního modelu.....	7
Obrázek 7	Tvorba kalibračního modelu	8
Obrázek 8	Kalibrační model - pouze vzorky z CZ	8
Obrázek 9	Kalibrační model - pouze vzorky z AT	9
Obrázek 10	Fotografie z průběhu některých aktivit	12

1 Úvod

Součinností partnerů BFA a ZERA došlo k transferu znalostí a praktických dovedností souvisejících s metodou blízké infračervené spektrometrie (NIR - **N**ear **I**nfra**R**ed), což je analytická technika umožňující určit v závislosti na kalibrační metodě více parametrů testované látky a to jak chemických tak i fyzikálních. Nižší absorpce záření v NIR spektroskopii způsobuje, že záření v blízké infračervené oblasti (o vlnové délce 650-2500 nm) proniká několik milimetrů do vzorku, což umožňuje analýzu složitých nehomogenních vzorků (kompostu) a navíc je možné provádět analýzy přímo bez úpravy vzorku (bez rozpouštění, ředění).

Projektový partner BFA má řadu zkušeností s interpretací infračerveného spektra a jeho matematickou transformací, což umožňuje přesné stanovení zralosti kompostu a tyto znalosti byly přeneseny do ČR, kde zatím není tato metoda při hodnocení procesů s biologicky rozložitelnými surovinami využívána.

1.1 Vybavení laboratoře INTEKO

V rámci projektu bylo pořízeno investiční vybavení projektového partnera ZERA – zařízení pro stanovení zralosti kompostu (NIR).

- Chladicí box (INDEL BTB65DD) - zástavba do automobilu pro přepravu vzorků (obr. 1)
- Laboratorní sušárna (MT UF 750) – pro přípravu vzorků o objemu 750 l (obr. 2)
- Laboratorní kulový mlýn (Retsch RH -PM 100) s velikostí mlecích nádob 500 ml a materiálů mlecích nástrojů oxid zirkoničitý (obr. 3)
- Analyzátor NIR (Unity SpectraStar XT) – kompletní včetně analytického a kalibračního SW Uncrambler (obr. 4)
- Přesné laboratorní váhy (CY 320) (obr. 5)

Obrázek 1 Chladicí zástavba do automobilu

Obrázek 2 Laboratorní sušárna

Obrázek 3 Kulový laboratorní mlýn RETSCH

Obrázek 4 Analytický přístroj NIR

Obrázek 5 Přesné laboratorní váhy

2 Postup přenosu know – how

2.1 Odběr a měření vzorků kompostu

V průběhu projektu byly partnerem ZERA odebírány vzorky kompostu různých typů na zařízeních v rámci projektového regionu.

Při odběru vzorků byl kladen důraz na:

- Technologii kompostování
- Stadium kompostovacího procesu (průběh teplot)
- Surovinovou skladbu

V první fázi byly odebrané vzorky odesílány na pracoviště partnera BFA a zde byly upraveny a analyzovány. Vysušené a připravené vzorky byly následně měřeny na přístroji NIR na pracovišti ZERA. V laboratoři partnera BFA zároveň probíhaly podpůrné kvalitativní analýzy anorganických látek na mokré cestě.

Po pořízení vybavení laboratoře na pracovišti ZERA – CETT byly odebrané vzorky rozděleny a část byla zpracována (sušení, drcení) přímo na pracovišti ZERA a část byla zasílána na pracoviště BFA.

Výsledky získané na mokré cestě a výsledky měření na přístrojích NIR se použily pro kalibraci a výpočet modelu určujícího body zralosti.

Tímto postupem bylo zajištěno porovnání a sjednocení přípravy vzorků a následného měření na obou přístrojích NIR (ZERA, BFA) a kvalitního zpracování modelu pro určování zralosti metodou NIR.

Popis metodiky odběrů a přípravy vzorků je součástí přílohy č. 1.

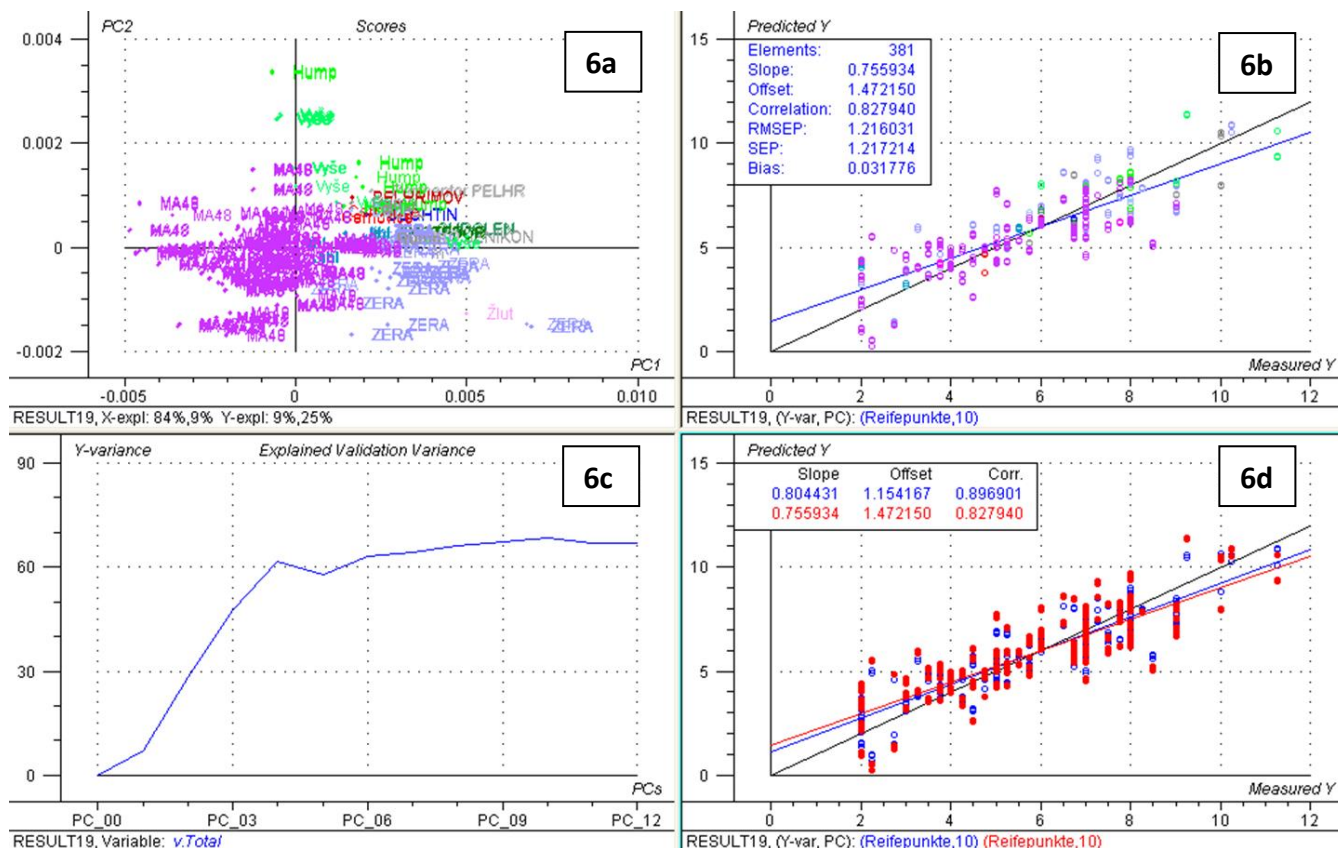
2.2 Tvorba modelu

Během projektu se na základě mnohačetného reálného měření a souběžného měření přístrojem NIR postupně zpřesňoval, kalibroval regresní model charakterizující průběh kompostování s cílem umožnit zpětné stanovení stupně zralosti kompostu.

Průběh tvorby modelu je znázorněn v následujících kapitolách. Vzhledem k tomu, že se jedná o analytickou metodu, je třeba, aby se využití modely co nejvíce přibližovaly průměru a byly schopny interpretovat měřené vzorky s co nejmenší odchylkou. Takto vytvořený model zajistí přesnost měření.

2.2.1 Regresní model NIR

Regresní analýza je statistickou metodou, při které odhadujeme hodnotu cílové proměnné veličiny na základě znalosti jiných veličin (vysvětlujících proměnných).

Obrázek 6 Průběžné výsledky tvorby regresního modelu

Vysvětlivky k obrázku č. 6:

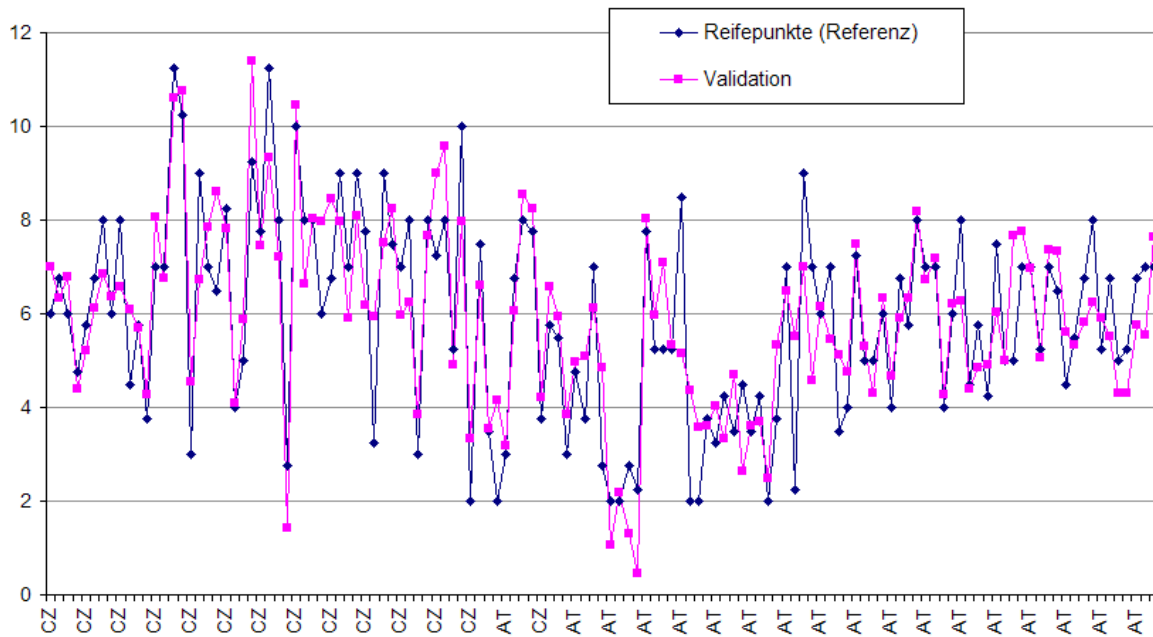
- Ordinační diagram 6a - znázorňuje naměřená spektra vzorků z rakouské a české strany. Soubor vzorků MA48 odpovídají vzorkům z AT a soubory vzorků ZERA, Hump, Žlut, Pelhr odpovídají vzorkům ze strany CZ.
- Ordinační diagram 6b – převedení naměřených spekter a kalibrace naměřených hodnot (vysvětlující proměnné; measured Y) a předpokladu (predicted Y)
- Ordinační diagram 6c – křivka znázorňující % dat vysvětlených modelem
- Ordinační diagram 6d – kalibrace

Výsledkem je regresní validace s přesností 0,89 a regresní kalibrace s přesností 0,82, kdy je možné interpretovat 68 % dat u bodu 10.

2.2.2 Kalibrační model NIR

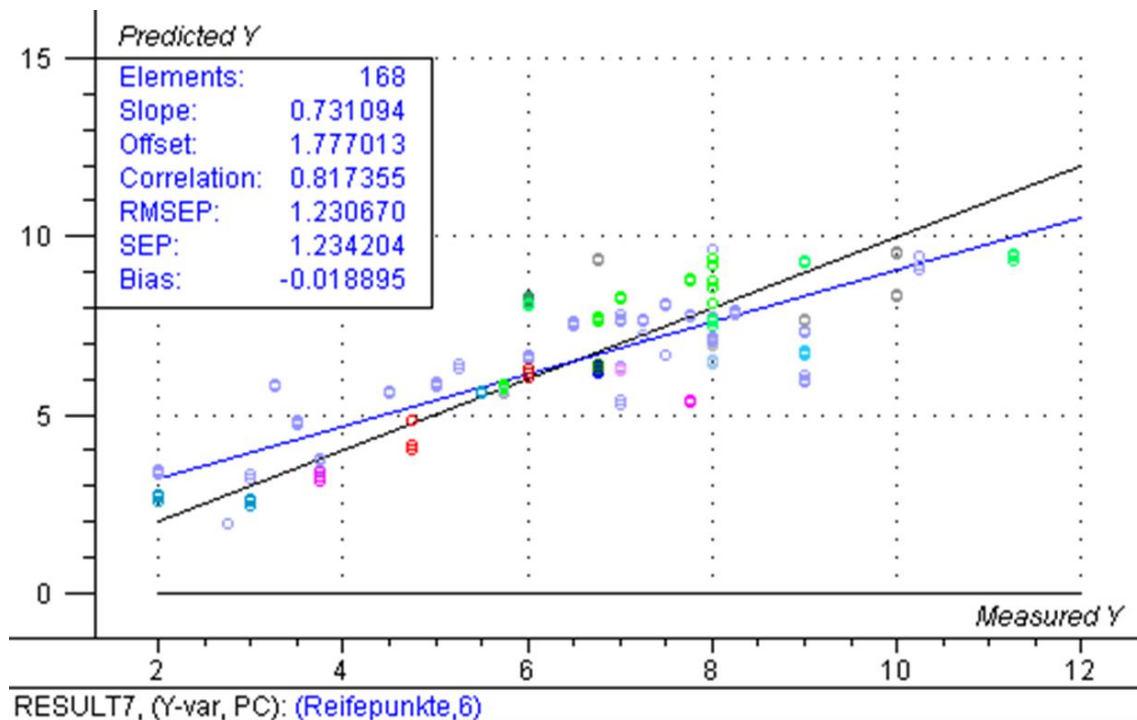
Při kalibraci vstupují vždy dvě veličiny. Jednak vlastní měřená veličina (Measured Y, v tomto případě chemické analýzy měřené v laboratoři BFA – vlhkost, obsah organické hmoty, zasolenost, poměr C:N, obsah $\text{NH}_4\text{-N}$ a $\text{NO}_x\text{-N}$, DOC, N_{org} , $\text{C}/\text{N}_{\text{org}}$, potřeba kyslíku, Solvita index, Oxitop) jednak odezva měřicího přístroje Y, například absorpance, napětí, počet částic, odpor. Úloha kalibrace má vždy dvě části: tvorbu (konstrukci) kalibračního modelu a použití kalibračního modelu.

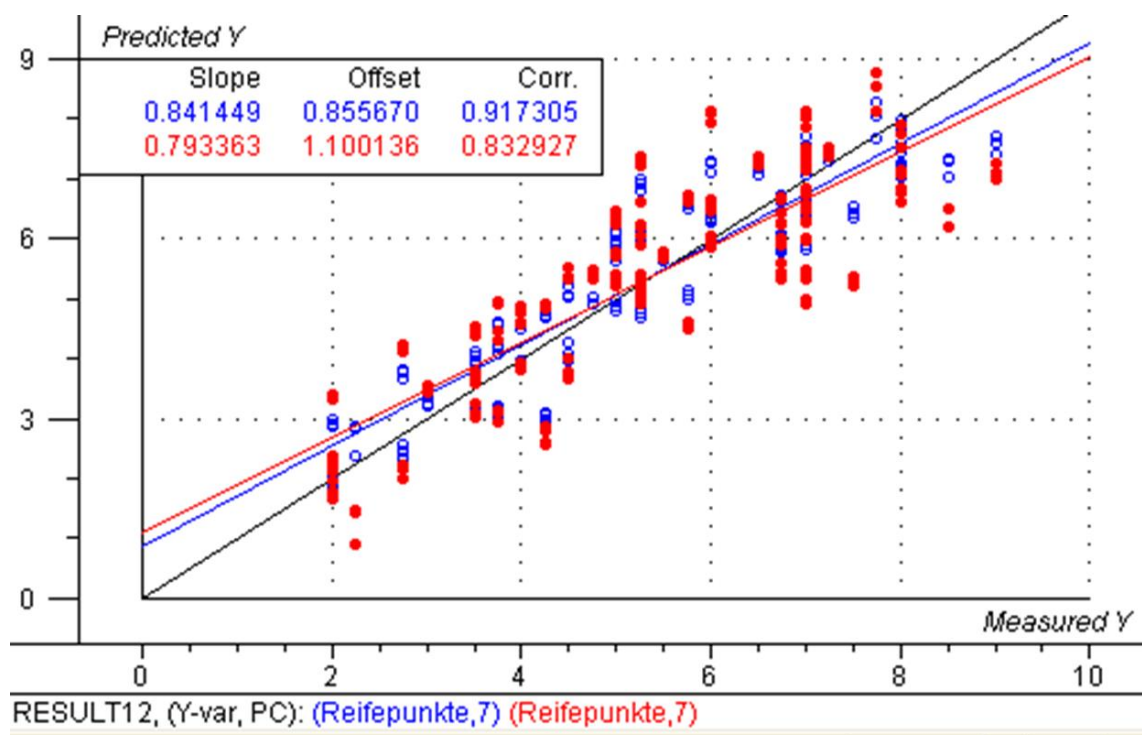
Obrázek 7 Tvorba kalibračního modelu

Obrázek č. 7 ukazuje tvorbu kalibračního modelu pro přístroj NIR. Modrá křivka jsou referenční hodnoty a růžová křivka znázorňuje hodnoty naměřené přístrojem NIR. (Reifepunkte (Referenz) hodnoty stanovené skutečným měřením, tzv. „body (stupně) zralosti; Validation). Na průběhu křivek je názorně vidět, že validační křivka přístroje je téměř shodná se skutečnými naměřenými hodnotami a interpretace dat je možná.

Obrázek 8 Kalibrační model - pouze vzorky z CZ

Obrázek 9 Kalibrační model - pouze vzorky z AT

Při rozdělení dat na vzorky, které byly odebrány v CZ a vzorky, které byly odebírány v AT (obr. 8 a 9) je možno české vzorky interpretovat se 67% přesností u bodu 6 a u rakouských vzorků 69% u bodu 7. Tento malý rozdíl může být způsoben tím, že na české straně byly odebírány vzorky v různých fázích kompostovacího procesu z více zařízení a na rakouské straně pouze kompost s předpokladem ukončeného kompostovacího procesu z jedné konkrétní kompostárny.

Na základě všech výše uvedených dat byl projektovým partnerem vytvořen kalibrační model, který byl nahrán na přístroj NIR na pracovišti projektového partnera ZERA, na kterém lze v současné době samostatně měřit a určovat zralost kompostu.

V průběhu udržitelnosti projektu bude i nadále probíhat odběr vzorků kompostu, jejich měření a zpřesňování a aktualizace již vzniklého kalibračního modelu obou projektových partnerů. Toto je dokladováno dohodou o udržitelnosti. Její znění je součástí přílohy č. 3.4

3 Přílohy

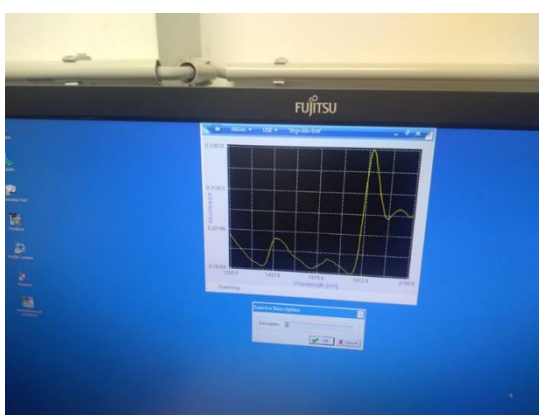
- Průběh přenosu know - how
- Metodika odběru a přípravy vzorků
- Předávací protokol
- Dohoda o spolupráci v rámci udržitelnosti projektu

3.1 Průběh přenosu know – how

Výše popsáný přenos know – how a tvorba kalibračního modelu byl zajištěn především mezi partnery BFA, ZERA, pro poradenství v odborných záležitostech a biologických procesech spolupracoval partner MENDELU. Přenos probíhal v průběhu celého projektu následujícími aktivitami:

- Diskuze o konečných technických parametrech vybavení laboratoře projektového partnera ZERA

- Investice – laboratoř pracoviště ZERA
- Průběžná pracovní setkání u obou partnerů - podmínky odběru vzorků, metodiky, technologie, fáze odběru, apod.
- Průběžná pracovní setkání u obou partnerů - zaškolení v přípravě vzorků, práce na laboratorních přístrojích
- Průběžná pracovní setkání u obou partnerů - diskuze k výsledkům tvorby regresních a kalibračních modelů
- Vlastní odběry a příprava vzorků, přeprava vzorků do laboratoře BFA
- Průběžná měření na obou stranách a vzájemné předávání získaných dat
- Mailová a telefonická komunikace

Obrázek 10 Fotografie z průběhu některých aktivit

3.2 Metodika odběru a přípravy vzorků

3.2.1 Odběr vzorků

Pro odběr vzorků platí ČSN 465735 Průmyslové komposty, kapitola 4 Vzorkování.

3.2.1.1 Odběr vzorku

Pro vzorkování je možno použít spirálový vzorkovač k odběru dílčích vzorků, nebo lopatu, rýč či jinou vhodnou nádobu. Dílčí vzorky se odebírají na několika místech rovnoměrně rozložených po celém ložném prostoru zakládky, z povrchu zakládky se odstraní cca 20-30 cm vrchní vrstvy. Počet dílčích vzorků se určí dle hmotnosti vzorkovaného celku (zakládka do 20 t – 5 dílčích vzorků). Jednotlivé dílčí vzorky se vysypou na čistou a suchou podložku, pokud možno chráněnou před povětrnostními

podmínkami, promíchají se, podrtí se (prosejí) na částice menší než 5 cm a znovu se promíchají. Takto získaný hrubý vzorek (cca 30 kg) se kvartací zmenší na průměrný vzorek. Vzorek se uchovává v suchém, čistém a uzavíratelném sáčku nebo v lahvi z plastické hmoty, či skla, vzorek je vždy označen štítkem.

3.2.1.2 Uchování vzorků

Pokud není možno, aby odebraný vzorek kompostu byl zpracován bezprostředně po odebrání, je nutné vzorek zchladit a uchovávat v temnu při teplotě $+4^{\circ}\text{C}/-2^{\circ}\text{C}$.

3.2.1.3 Transport vzorků

Vzorky se transportují v temnu, při teplotě $+4^{\circ}\text{C}/-2^{\circ}\text{C}$ v chladničce či termotašce. Vzorky nesmí být vystaveny extrémním klimatickým podmínkám, není dovoleno vzorky zmrazovat, vysušovat či dosycovat vodou. Vzorky musí být předány co nejdříve ke zpracování.

3.2.1.4 Požadované množství pro měření metodou NIR

Cca 5 litrů kompostu přesátého přes síto 10x10 mm.

3.2.2 Příprava vzorků

3.2.2.1 Příjem vzorku do laboratoře

Každý vzorek přijatý do laboratoře musí být označen laboratorním číslem (prostřednictvím vhodného systému zadávání). Laboratorní čísla musí zajistit, aby byl příslušný laboratorní vzorek jasně přiřaditelný k původnímu vzorku.

3.2.3 Příprava čerstvého vzorku – úprava velikosti zrn

Příprava čerstvého laboratorního vzorku s velikostí zrn ≤ 10 mm. Část čerstvého původního vzorku je proseta přes síto s velikostí ok 10 x10 mm. Shromážděné částice musí být pečlivě protlačeny.

3.2.4 Sušení

Část čerstvého laboratorního vzorku s velikostí zrn ≤ 10 mm se suší při teplotě $\leq 45^{\circ}\text{C}$ ke stanovení C / N ve vodném extraktu a ke stanovení bodů zrání pomocí blízké infračervené spektroskopie (NIR). Vzorek se suší při teplotě 45°C po dobu 7 dní.

3.2.5 Drcení

Vysušený vzorek kompostu se následně rozemele v kulovém mlýnu.

3.2.6 Měření na přístroji NIR

Vysušený rozemletý vzorek se použije přímo pro měření NIR bez další přípravy vzorku. Postup musí brát v úvahu pracovní pokyny výrobce zařízení.

3.3 Předávací protokol

PŘEDÁVACÍ PROTOKOL
Übergabeprotokoll
Protokol o předání a akceptaci předmětu plnění
Übergabeprotokoll und Abnahme des Leistungsgegenstandes

Přebírající / Übernehmende Person	ZERA-Zemědělská a ekologická regionální agentura, z.s.
<i>ADRESA/ ADRESSE</i>	Podhradí 1022, 675 71 Náměšť nad Oslavou
<i>ODPOVĚDNÁ OSOBA/ VERANTWORTLICHE PERSON</i>	Ing. Květuše Hejátková
<i>IČ/ IUD Nr.:</i>	70851131
<i>SMLOUVA/ VERTRAG:</i>	Smlouva k projektu/ Vertrag zum Projekt INTEKO ATCZ 42
Předávající/ Übergebende Person:	Bioforschung Austria
<i>ADRESA SPOLEČNOSTI/ ADRESSE DER GESELLSCHAFT:</i>	Esslinger Hauptstrasse 132 – 134, A-1220 Wien
<i>ODPOVĚDNÁ OSOBA/ VERANTWORTLICHE PERSON:</i>	Dr. Eva Erhart
<i>IČ/ UID Nr.:</i>	895 094 906

DATUM PŘEDÁNÍ/ TERMIN DER ÜBERGABE	
<i>DATUM:</i>	20. 8. 2019
<i>MÍSTO PŘEDÁNÍ/ ORT DER ÜBERGABE:</i>	Náměšť n.O./ laboratoř CETT/ Labor CETT

PŘEDMĚT PŘEDÁNÍ - DOKUMENTACE A MÉDIA/ GEGENSTAND DER ÜBERGABE – DOKUMENTATION UND MEDIEN:
Kalibrační model NIRS pro přístroj partnera ZERA/ Kalibrierungsmodell NIRS für den Partner ZERA
Instalace kalibračního modelu/ Installation des Kalibrierungsmodelles

Přebírající a předávající tímto potvrzují, že dílo (zboží) bylo předáno dle stanovených pravidel ve smlouvě (objednávce) v požadovaném termínu a kvalitě. / Der Übernehmende Person und der übergebende Person bestätigen hiermit, dass die Übergabe der Arbeit (Ware) gemäß den im Vertrag (Bestellung) festgelegten Regeln in der geforderten Zeit und Qualität erfolgt ist.

V Náměšti nad Oslavou, dne 20. 8. 2019/ In Náměšť nad Oslavou, am 20.8. 2019

 .....
 Za předávajícího/ Übergebende Person

 .....
 Za přebírajícího/ Übernehmende Person

3.4 Dohoda o spolupráci v rámci udržitelnosti projektu

V rámci udržitelnosti projektu byla mezi partnery ZERA – zemědělská a ekologická agentura z.s. a Bioforskung Austria uzavřena dohoda o další spolupráci a používání kalibračních modelů NIRS.

Předmětem dohody je používání kalibračních modelů NIR mezi ZERA a BFA po skončení projektu INTEKO (1.9.2019 – 1.9.2024), včetně průběžné aktualizace kalibračního modelu na obou přístrojích NIR (ZERA a BFA) dle předání kalibračních vzorků a datových souborů v dohodnutém časovém plánu každého roku vždy do 30.11. daného roku

3.5 Použité zkratky

NIR	blízká infračervená spektrometrie
C:N	poměr uhlík : celkový dusík
NH ₄ -N	amonné ionty minerálního dusíku
NO _x -N	dusičnanové ionty minerálního dusíku
DOC	organický uhlík rozpustný ve vodě
N _{org}	celkový organický dusík
C:N _{org}	poměr uhlík : dusík organický
Solvita index	metoda testování zralosti
Oxitop	metoda testování zralosti

EVROPSKÁ UNIE

Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu ATCZ42 INTEKO

2019

17